

10.33537/sobild.2022.13.2.4

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 18-03-2022
Kabul edildiği tarih: 08-06-2022
Yayınlanma tarihi: 30-06-2022

Article Info

Date submitted: 18-03-2022
Date accepted: 08-06-2022
Date published: 30-06-2022

**XUNZI'NIN DÜŞÜNCE SİSTEMİNDE YASANIN
KARAKTERİ VE RİTÜELLER İLE İLİŞKİSİ
ÜZERİNE BİR İNCELEME¹**

AN EXAMINATION OF THE CHARACTER OF THE LAW
AND ITS RELATION WITH THE RITUALS IN XUNZI'S
SYSTEM OF THOUGHT

Burçin BEDEL

Araş. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, FEF,
Çin Dili ve Edebiyatı (Gürcü Dili Edebiyatı),
burcin.bedel@erdogan.edu.tr

Anahtar sözcükler

Çin Felsefesi, Xunzi, Ritüeller ve
Yasa

Keywords

Chinese Philosophy, Xunzi,
Rituals and Law

Öz

Xunzi, Çin'in Zhou Hanedanlığı (MÖ 1111/ 1027- 249) döneminin Savaşan Devletler (战国) olarak adlandırılan döneminde (MÖ 480/ 403- 222) yaşamıştır. Düşünür, Konfüçyanizm (Ru Ekolü) temsilcilerinden biri olarak görülmektedir. Yaşadığı dönemde, Çin'deki pek çok düşünür gibi Xunzi da toplumda ve devlette düzen kurmak amacıyla bir düşünce sistemi geliştirmiştir. Bu düşünce sistemi ritüeller (礼, Lǐ) ve yasanın (法, Fǎ) birlikte işlediği bir yönetim sistemidir. Düşünür bu şekilde daha önce ileri sürülen görüşlerden farklı olarak iki ayrı yönetim sistemini bir araya getirmiştir. Xunzi'nin ritüellerin yanı sıra yasaya da önem vermiş olması, onun farklı bir ekole dahil edilmesi gerektiği görüşünü ortaya çıkarmıştır. Bunun sebebi Xunzi'nin ritüeller düşüncesinin Ru Ekolü'nün doktrini, yasa düşüncesinin ise Fa Ekolü'nün (legalizm) doktrini olarak ele alınması ve ritüeller ile yasa arasındaki hiyerarşinin farklı araştırmacılar tarafından farklı şekillerde değerlendirilmesidir. Ancak bu yaklaşımlar Xunzi düşüncesini tam olarak yansıtmamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada, Xunzi düşüncesinde yasanın karakteri incelenmiş, bunun ritüeller ile ilişkisi değerlendirilerek Xunzi'nin siyaset düşüncesine farklı bir bakış açısı sunulmuştur. Anahtar Kelimeler: Çin Felsefesi, Xunzi, Ritüeller ve Yasa

Abstract

Xunzi lived during the Warring States (战国) period (480/403-222 BC) of China's Zhou Dynasty (1111/1027-249 BC). The thinker is seen as one of the representatives of Confucianism (Ru School). During his lifetime, like many thinkers in China, Xunzi developed a system of thought in order to establish order in the society and the state. This system of thought is a management system in which rituals (礼, Lǐ) and law (法, Fǎ) work together. In this way, the thinker has brought together two separate management systems, unlike the other views put forward before. The fact that Xunzi gave importance to the law as well as rituals revealed the view that he should be included in a different school. The reason for this is that Xunzi's thought of rituals is considered as the doctrine of the Ru School, and the thought of law as the doctrine of the Fa School (legalism), and the hierarchy between rituals and law is evaluated in different ways by different researchers. However, these approaches do not fully reflect Xunzi's philosophy. Therefore, in this study, the character of the law in Xunzi's philosophy was examined, and its relationship with rituals was evaluated, and a different perspective on Xunzi's political thought was presented. Key Words: Chinese Philosophy, Xunzi, Rituals and Law

¹ Bu makale, 697326 no ile Ulusal Tez Merkezinde yer alan doktora tezinden üretilmiştir.

Giriş

Ritüel düşüncesi Çin'in çok eski dönemlerine dayanan bir düşüncedir. Çin'in ritüel inanışları, tarihi, toplumu, edebiyatı gibi tüm sosyal ve siyasi hayatı hakkındaki bilgiler, ilk yazılı kaynakların bulunduğu Shang Hanedanlığı (MÖ 1751- 1112) dönemi ile gün yüzüne çıkmakta, Zhou Hanedanlığı dönemine gelindiğinde ise bunlar hakkında daha detaylı bilgiler veren yazılı metinler bulunabilmektedir. Bu metinlerin bir kısmı Konfüçyüs tarafından düzenlenmiş ve derlenmiştir. Zaman içerisinde yapılan eklemeler ve düzenlemeler sonrasında, bu metinler günümüze *13 Klasikler* (十三经) olarak ulaşmıştır. Bunlar arasında *Yili* (仪礼, Tören Ritüelleri), *Zhouli* (周礼, Zhou Ritüelleri) ve *Liji* (礼记, Ritüel Kayıtları) Çin klasiklerinin *Üç Ritüel* (三礼) kitabını oluşturmaktadır. *《Xunzi》*² metinleri içerisinde 'Ritüeller Üzerine' (礼论) adında bir bölüm vardır. Bu kitaplar ve Xunzi düşünce sistemi arasında pek çok benzer nokta bulunmaktadır.³ Ritüel kelimesinin klasik metinlerdeki yazılışı 禮 (Lǐ)'dir. Han Hanedanlığı döneminde Xu Shen (许慎) tarafından oluşturulan *Shuo Wen Jie Zi* (说文解字) sözlüğünde bu karakterin anlamının, *gösteri* anlamına gelen Shi (示) iminden ve sesinin, *tören kapları*⁴ anlamına gelen Li (豊) iminden geldiği açıklanmıştır. Ayrıca ritüellerin yerine getirilmesi ile *Shen'in*⁵ işleri bereketlendirdiği kaydedilmiştir (Xu, 2016, s. 2). Xu Shen'in ifadelerine ve kelimenin analizine göre ritüellerin inançlar temelinden geldiği görülmektedir. Eskiler, doğada gözlemedikleri değişimlerin ruhlar ve ruhani varlıklar (鬼神) ile ilişkili olduğunu düşünmüş ve bunlardan korunmak için onlara düzenledikleri

törenlerde sunaklar sunmuşlardır.⁶ Ritüeller, önceleri çeşitli sunak törenlerinde (祭祀) uyulması gereken kuralları ifade ederken Zhou Hanedanlığı zamanına gelindiğinde artık toplumun adap kurallarını belirleyen bir yapıya bürünmüştür. *《Xunzi》* metinlerinde ritüellere yapılan vurgu da siyasi ve toplumsal yaşamı düzenleyen beşeri ilişkiler çerçevesindedir. Bu çalışmada ele alınan da ritüellerin siyasi ve toplumsal olan bu yönüdür.

Yasa kelimesinin klasik metinlerdeki yazılışı ise 灋 (fǎ)'dır. Xu Shen bu kelimenin ceza (刑, xíng)⁷ anlamına geldiğini kaydetmiştir (Xu, 2016, s. 326). Savaşan Devletler dönemine gelindiğinde yasa ve ceza kavramları arasındaki ilişki gelişmiştir. Yasa her zaman ceza anlamında kullanılmamıştır. Hu Shi (胡适) bu konuya şöyle bir açıklama getirmiştir: Araştırmacı öncelikle 'yasa' kavramının kapsamını, yasacı ekolün düşünürlerinin metinlerinden yola çıkarak açıklamaktadır. Bu bilgilere göre yasalar yazılıdır, kamuya açıktır, herkes tarafından kabul edilmiştir, ödül ve cezalar ile etkisi desteklenmektedir. Araştırmacının belirttiği üzere Çin'de çok eski zamanlardan beri var olan ve uygulanmış cezalar ve kuralları ile Savaşan Devletler döneminin yasa anlayışı bir ve aynı değildir (Hu, 2013, s. 273). Dönemin yasa anlayışı sistematik yasal düzenlemeleri içermekte ve devlet yönetiminin bir aracı olarak görülmektedir. Bu sistem içerisinde cezalar da yasal düzenlemelerden bağımsız değildir. Xunzi düşüncesinde de cezalar yasaların bir parçasıdır. Yasa demek her zaman ceza demek değilse de ceza demek her zaman yasa demektir. *《Xunzi》* içerisinde bilge hükümdarların uygulamalarına da atıflarda bulunulmuştur. Bu anlamda *Fa* (法) kelimesi geniş bir çerçevede uygulanan her türlü yasal kural ve yönetim

² Xunzi'nin kendi adını taşıyan bir kitap bulunmaktadır. Bu çalışmada, kitap ve düşünür arasında bir ayırım yapılabilmesi için düşünürün adı Xunzi, eserin adı ise parantez içerisinde *《Xunzi》* şeklinde belirtilmiştir.

³ Ayrıca *《Xunzi》* kitabında dönemin farklı klasiklerine de pek çok kez atıfta bulunulmuştur. Bunlar arasında *Şarkular* (诗), *Belgeler* (书) Klasigi öne çıkmaktadır. Bu klasikler Çin'in erken dönem düşünce kültürünü yansıtmaktadır.

⁴ 豊 (Li) kelimesi kendi başına tören kapları demektir. Kelime iki parçaya bölündüğünde alttaki kısımda yer alan dou (豆) kelimesi de tören kabı anlamındadır. Burada ses olarak çevirisi yapılmış olan sheng (声) kelimesi ile 豊 (Li) kelimesinin üstünde yer alan qu (曲) kelimesini kastedilmiş olması olasıdır. Çünkü qu (曲) kelimesi sonraki dönemlerde bir müzik türü olarak karşımıza çıkmaktadır ve törenlerde müzik önemli bir yere sahiptir. Ancak bu konuda Wang Guowei (王国维) Xu Shen ile aynı görüşte değildir: ona göre kelime bolluk bereket anlamına gelen Feng (豊) şeklindedir ve üst kısımda birleştirilmiş taşlar anlamında olan jue (珏) kelimesi kap anlamına gelen kan (阌) içinde durmaktadır. Daha fazla bilgi için bakınız: (Wang, 1961, s. 291)

⁵ 神: Kelime, her şeyin yaratıcısı ve yöneticisi olan ve ya *ruhani varlık* anlamlarına gelmektedir (Chen, 2006, s. 563) *《Xunzi》* içerisinde kavrama dair şöyle bir tanım yer alır: "Shen nedir? Derim ki: en yüce iyi [ve] bütün düzene Shen denir" (《Xunzi》 8. Bölüm). (曷谓神?曰: 尽善挾治之谓神) (《荀子》儒效) (Not: Lou Ninglie '挾' kelimesinin '周到' anlamında olduğunu belirtmiştir (Lou, 2018, s. 125)) Lou Ninglie, bu tanımlamayı "en iyi, eksiksiz yöntemlerle ülkeyi yönetmeye, Shen denir" şeklinde açıklamıştır (Lou, 2018, s. 125). Ancak kitabın geneli değerlendirildiğinde kavramın daha derin anlamları olduğu da görülmektedir. Kitapta, 'Shen

kavrayışı' (神明) şeklinde bir ifadeyle karşılaşılır. Buradan kavramın, bilgili olmanın en üst mertebesinde ifade ettiği anlaşılmaktadır. *《Xunzi》* içerisinde bilgelerin bu mertebeye sahip oldukları kaydedilmiştir: "Shen [ve] değişmeyen [olana] bilge denir." (《Xunzi》 8. Bölüm) (神明之谓圣人。) (《荀子》儒效) Xunzi düşüncesinde kavram, insanın ulaşabileceği ve yaşadığı doğa ile uyum sağlayabileceği bir bilgelik hâli olarak açıklanabilir. John Knoblock kelimeyi 'spiritual nature' olarak çevirmiştir (Knoblock, 1990, s. 76). Shen kavramı için ayrıca bakınız: (Chan, 1969, ss. 11-13; 265-267)

⁶ Sato eski Çin düşüncesinin ruhani varlıklarla olan ilişki ve iletişimden ortaya çıkmış görüldüğünü, bunlarla iletişim kuran tapınak sözlerinin daha sonra şarkılara (Şarkular Klasigi) dönüştüğünü ileri sürmektedir (Sato, 2017, s. 93). Sato, çalışmasında açıkça belirtme de bu notları ile Çin düşünce hayatının tek bir yönüne vurgu yapmış olmaktadır, ancak bütün bir Çin düşüncesinin sadece ruhani meselelerle ilişkiden meydana gelmediğini de belirtmek gerekir. Sato'nun notlarını ritüellerin temeli çerçevesinde ele almak daha doğru olacaktır. Ritüellerin temeli ve inanışlar hakkında daha fazla bilgi için ayrıca bakınız: (Hui, 1996, ss. 1-14)

⁷ Çin Klasiklerindeki kayıtlarda da MÖ 2000'li yıllarda yaşadığı düşünülen Hükümdar Shun (舜) zamanında 'Beş Ceza' (五刑) adı verilen bir ceza sisteminin kullanıldığı görülmektedir. Bunlar: Dövmeleme (墨), burnun kesilmesi (劓), ayağın kesilmesi (剕), hadım edilme (宫) ve ölüm (大辟) cezalarıdır. (SS, 2. ve 55. Bölüm) Bu cezalarda zaman içerisinde değişiklikler yapılmıştır. Uygulanan cezalar sadece beş taneyle de kalmamıştır. Ancak klasik metinlerde genel adıyla 'Beş Ceza' sistemi olarak kaydedilmiştir.

metodunu da ifade etmektedir. 《Xunzi》 metinleri içerisinde *Fa* (法) kelimesinin yanında ceza kavramı için ayrıca *Xing* (刑) kelimesi de kullanılmıştır. Bu sebeple düşünürün siyaset felsefesine yönelik yapılan çalışmalarda, düzenin kurulması ve korunmasında işlevi olan *Fa* kavramı, ceza/cezalandırma, yargı ve standartlar/kurallar düşüncesini kapsayan; yazılı yasalar çerçevesinde ele alınmalıdır.

Xunzi'nın ritüeller ve yasayı birlikte kullanmış olduğu düşünce sistemi, araştırmacılar arasında fikir ayrılıkları bulunan bir konudur. Wang Rong (汪荣) bu konu hakkındaki görüşlerini şöyle açıklamaktadır: “Ritüeller- Yasa düşüncelerinin birlikte gelişimini yaratıcı bir şekilde öne sürmüş, iki düşünceyi yeni bir teori temelinde kaynaştırmıştır. Dahası ‘ritüelleri yücelt yasayı benimset’ ilkesine göre ülkenin yönetilmesi gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır... Xunzi, ritüeller ve yasayı harmanlamış, ritüeller ve yasanın birlikte uygulanması düşüncesine öncülük etmiş, ritüeller ve yasa ilk defa bir bütün olmuştur.” (Wang, 2013, s. 62) Ancak Wang Rong'un ifade etmiş olduğu üzere *ritüelleri yücelt yasayı benimset* (隆礼重法) ifadesi, 《Xunzi》 kitabında burada ifade edildiği gibi beraber kullanılmamıştır. Buradan yola çıkan bazı araştırmacılar bu görüşe itiraz etmektedir. Zhu Xue'en (朱学恩), 《Xunzi》 kitabına göre yasanın uygulanmasının meşru hükümdardan (王) aşağı bir seviyede yönetici olan *Ba*'nın (霸) ⁸ işi olduğunu belirtmektedir. (Zhu, 2009, s. 18) Zhu Xue'en'in bahsettiği üzere 《Xunzi》 içerisinde geçen ifade şöyledir: “Yönetici, ritüelleri yüceltir layık kişiye saygı gösterirse hükümdar (王) olur, yasayı benimsetir halkını severse *Ba* olur” (《Xunzi》 16. Bölüm)⁹ Burada ‘yasayı benimsetmek’ olarak çevirisi yapılan *Zhong Fa* (重法) ifadesi araştırmacılar tarafından *Fa* Ekolünün doktrini olarak da ele alınmaktadır, bu da ifadeye sert ve kati bir karakterde yasa anlayışı katmaktadır. Xunzi'nın yasa düşüncesinin *Fa* Ekolüne benzetilmesi, düşünürün fikirlerini Legalist ekolün sınırları içerisinde sokmuştur. Ming (MS 1368-1644)- Qing Hanedanlığı (1644- 1912) döneminin entelektüellerinden Fu Shan (傅山) gibi düşünürün felsefesini *Fa* Ekolüne daha yakın bulan felsefeciler de olmuştur (Wu, 1990, s. 272). Paul Retika Goldin, Xunzi'nın Qin Hanedanlığının (MÖ 255/ 221- 206) kötü yönetiminden sorumlu tutulduğunu düşünmekte ve

buna sebep olarak; Xunzi'nın öğrencileri olduğu düşünülen ve Qin Hanedanlığı yönetiminde aktif rol alan, *Fa* Ekolü düşünürleri Li Si (李斯) ve Han Feizi (韩非子) aracılığı ile Qin'in legalizmine yardımcı olduğu ve gerçek Konfüçyanizme bir antitez temsil ettiği iddiasını göstermektedir. Goldin ayrıca bu düşünceleri dayanaksız bulmaktadır (Goldin, 2007, ss. 137-138). Xunzi'nın Qin Hanedanlığının yönetimi üzerindeki etkisi hakkındaki bu tartışma, üzerinde detaylı çalışmalar yapılabilecek bir konudur. Bu konu doğrudan bu çalışmanın kapsamında değildir. ¹⁰ Ancak bu iddialar Xunzi'nın yasa düşüncesinin *Zhong Fa* (重法) ifadesi ile tanımlanıp tanımlanamayacağını incelemeyi gerektirmektedir. Dolayısıyla bu konu da çalışmada 《Xunzi》 içerisinde yasaya atfedilen karakter çerçevesinde ele alınmıştır.

Xunzi'nın bu iki kanon üzerine kurduğu; düzenin kurulması ve korunması için oluşturduğu yönetim teorisi en temelde, ‘ritüeller’ ve ‘yasa’nın birlikte işlediği bir yönetim sisteminden oluşmaktadır. Çalışmanın amacı, Xunzi düşüncesinde yasanın karakterini inceleyerek bunun ritüeller ile ilişkisini araştırarak düşünürün kurduğu bu sistemin doğru anlaşılması için bir bakış açısı sunmaktadır.

Yasa

Xunzi düşüncesinde ritüeller toplumsal ve devlet hayatının tüm kaidelerini belirleyen normlardır. Düşünürüne göre, insanlar ritüeller ile kendilerini yetiştirebilmekte, toplum oluşturabilmekte, devlet yönetiminde ve toplumda düzen kurabilmektedir. O halde Xunzi neden yasalara ihtiyaç duymuştur? Eğitimli bireylerden oluşan düzenli bir toplumda yasalara neden gerek vardır? Bunun nedeni şu şekilde açıklanabilir: Xunzi'ya göre eğitimin hedefi öğrenilenin davranış haline getirilmesidir ve davranış haline getirmek demek ise onu anlamak demektir. ¹¹ Ancak ritüeller oldukça karmaşıktır, onları anlamak güçtür. Bu yüzden sıradan halk onları anlamamaktadır. ¹² Bunun nedeni sıradan halkın ritüelleri anlamak için gerekli yetilere sahip olmaması değildir. Xunzi herkesin doğuştan aynı yetilere sahip olduğunu düşünmektedir. Ancak ritüelleri anlamak, kişinin tek başına yapabileceği bir iş değildir. Bunun için yapılabilecek en iyi şey daha önce öğrenilmiş olanları takip etmektir. ¹³ Bu amacında kişiye yol gösterebilecek

⁸ *Ba* (霸), Zhou Hanedanlığında merkezi otoritenin zayıfladığı dönemde ortaya çıkmış bir yöneticidir. Hanedanlığa bağlı devletler arasında güçlü olan devlet, kendini hanedanlığı korumakla yükümlü kılınmış, diğer devletler arasında otorite ve düzeni sağlayan *Ba* unvanına sahip olmuştur. Bu unvan Zhou Hanedanı tarafından da meşru kılınmıştır (Hsu, 1999, ss. 553- 554). 《Xunzi》 içerisinde bazı yerlerde *Ba* aynı zamanda *Bo* (伯) karakteri ile de ifade edilmiştir.

⁹ (君人者，隆礼尊贤而王，重法爱民而霸) (《荀子》强国)

¹⁰ 《Xunzi》 içerisinde düşünürün Li Si ile fikir ayrılıkları olduğu görülür, bakınız: ‘Askeri Meselelerin Tartışılması’ (议兵) bölümü. Kitapta Han Feizi'dan ise hiç bahsedilmez. Li Deyong (李德永) çalışmasında Han Feizi ve Xunzi'nın yasa üzerine düşüncelerindeki farkı ortaya koymuştur, daha fazla bilgi için bakınız: (Li, 1961, ss. 101-103)

¹¹ (学至于行之而止矣。行之，明也) (《荀子》儒效)

¹² “Ritüelleri, sıradan insanlar takip ederler ancak anlamazlar” (《Xunzi》 30. Bölüm) (礼者，众人法而不知) (《荀子》法行)

¹³ Öğrenmede hiçbir şey [konunun] uzmanını gözetmekten daha hızlı değildir, daha sonra ritüelleri yüceltmektir (《Xunzi》 1. Bölüm) (学之经莫速乎好其人，隆礼次之。)(《荀子》劝学)

olan ise bir eğitmandir.¹⁴Xunzi, eski klasiklerin kolay ve anlaşılır olmadığını kabul etmekte, bu sebeple bir eğiticinin varlığını şart görmektedir.¹⁵Herkes ritüelleri kavrama yetisine sahiptir ancak düşünürün yaşadığı toplumda herkes bir eğitmenin rehberliğine ulaşabilecek imkanlara sahip değildir. Dolayısıyla sıradan halk ritüelleri takip etse de anlayamamaktadır. Onları düzen altında tutacak olan ise yasalar ve cezalardır. Kitapta şöyle kaydedilmiştir: “Shi [hizmetli] ve üstü kişileri mutlaka ritüeller [ve] müziğe göre düzene sok, sıradan halk kitlelerini mutlaka yasa kurallarına göre kontrol et” (《Xunzi》 10. Bölüm)¹⁶ Düşünürün bu sözlerine göre ritüellerin üst sınıf için, yasaların ise sıradan insanlar için var olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu iki sistem toplumun bütünü içindir. Xunzi ritüellerin halk için de geçerli olduğunu şu notları ile belirtmektedir: “Ritüellerin varlığı, layık kişi [ve] astı kişilerden avama kadar [herkes] içindir, [sadece] bilge olmak için değildir” (《Xunzi》 27. Bölüm)¹⁷ Ayrıca yasalar genel bir uygulanabilirliğe sahiptir. Toplumun her bireyi yasalara tabidir. Xunzi devlet görevlilerinin de cezalar ile yaptıkları kötü işlerden caydırılmasını desteklemektedir (başlık: Ceza Düşüncesi). Öyleyse ritüeller ve yasalar toplumun bütün kesimlerini ilgilendirmektedir. Burada bahsi geçen durum sıradan halkın ritüelleri öğrenme imkanına sahip olmaması ve bununla doğalarını dönüştüremeyecek olmaları sebebiyle yasalar ile kontrol altında tutulmaları gerektiğidir. Eirik Lang Harris de benzer görüşte olup Xunzi'nin bu sözleri ile sıradan halk topluluklarının ahlaki gelişim yolunda olmadıklarını, ritüeller ile kolayca kontrol edilemeyeceklerini kastettiğini düşünmektedir (Harris, 2013, s. 98).

Ritüelleri anlamak için gerekli imkanlara sahip olunması demek de herkesin bunu yapmaya istekli olacağı anlamına gelmemektedir. Ritüeller aracılığı ile insanın kendisini yetiştirmesi uzun zaman çalışmayı gerektiren, meşakkatli bir iştir. Herkes bunu yapmaya gönüllü değildir. Kitapta bu kişiler için ‘yapabilirler ancak yaptırılmazlar’ diye kaydedilmiştir. Ritüellere riayet etmeye gönüllü olmayanlar için şu açıklama sunulmuştur:

¹⁴ Şimdi insan doğası kötüdür, mutlaka bir eğitmenin kaidelerini benimsedikten sonra doğru olur, ritüeller [ve] Yi'yi özümstedikten sonra düzenli olur, şimdi insan kaidelerini [benimseyebileceği] bir eğitmeni yoksa, o zaman tehlikeye meyilli olur ve doğru olmaz (《Xunzi》 23. Bölüm) (今人之性恶，必将待师法然后正，得礼义然后治，今人无法，则偏险而不正) (《荀子》性恶) Not: ritüeller [ve] Yi'yi ifadesindeki Yi (义) kelimesi doğruluk, dürüstlük, adalet ve bir eylemin doğru olduğu için eylemesi anlamlarına gelmektedir.

¹⁵ Ritüeller, ‘Müzik’ kurallı ancak açık değildir, ‘Şarkılar’, ‘Belgeler’ eski ancak günümüze uygun değildir, ‘İlkbahar Sonbahar’ açık ancak kısa değildir, uzmanıyla birlikte Junzi'nin sözlerini pratik yaparsan, ancak o zaman her yönüyle onurlanır, evrenin bilgisi ile donanırsın (《Xunzi》 1. Bölüm) (《礼》、《乐》法而不说，《诗》、《书》故而切，《春秋》约而不速。方其人习君子之说，则尊以遍矣，周于世矣。) (《荀子》劝学)

¹⁶ (由士以上则必以礼乐节之，众庶百姓则必以法数制之。)(《荀子》富国)

Hırsız [ve] korkak [olup] görevini savsaklayan, onursuz [ve] utanmaz ayrıca yeme içmeye düşkün olan, o halde [böyle kişiye] kötü bir genç denebilir; bunlara ek olarak hovarda [ve] şiddet uygulayan ayrıca itaatsiz, tehlikeli [ve] hain ayrıca büyüklerine saygı göstermeyen, o halde [böyle kişiye] zararlı bir genç denebilir. Ölüm cezası ile bile cezalandırılmaya kadar batabilir (《Xunzi》 2. Bölüm)¹⁸

Xunzi bu kimselerin eğitilmeden idam edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.¹⁹ Düşünüre göre bazı kimseler vardır ki bunlar hırsızlardan ve dolandırıcılardan bile kötüdür, hiçbir şekilde iflah olmazlar. Hırsızlar ve dolandırıcılar değişebilir ancak bu kimseler değişemez.²⁰ Bilge bir hükümdar başa geldiğinde önce bu kimseleri idam etmeli, sonra hırsız ve dolandırıcılara sıra gelmelidir.²¹

Ritüeller hiyerarşik yapısı ile toplumsal düzeni sağlayan normlardır. Ritüeller neyin nasıl olması gerektiğini belirtir. Ancak bu normların ihmal edilmesi halinde neler yapılabileceğini belirtmemektedir ve herhangi bir yaptırım gücü temsil etmemektedirler. Bu anlamda yasalar, ritüellerin ‘ceza’ eksikliğini tamamlamaktadır (Dongfang, 2015, s. 45). Chen Rongqing de Xunzi'nin yasa ile ritüelleri tamamladığını çünkü Savaşan Devletler dönemi gibi bir dönemde cezalar olmadan etkili bir yönetim sağlanmasının zor olduğunu vurgulamıştır (Chen, 2010, s. 92). Nitekim toplumun bir kesimi toplumsal ahlak kurallarına uyarken diğer bir kesiminin uymaması, toplumda mutlaka çatışma çıkaracaktır. Bu durumda toplumda ahlak birliğin sağlanması için bir yaptırım gücüne ihtiyaç duyulacaktır. Ritüellerin bu yönünün eksik oluşu, cezaların varlığını gerektirmiştir. Ritüeller toplumda ve devlet kademesindeki sosyal ve siyasal ilişkilerin kaidelerini belirlerken, hayatın pek çok alanında gerekli görülen yönetmeliklerin içeriklerini belirlememektedir. Eirik Lang Harris'in de belirttiği üzere toplumda herkes erdem sahibi olsa da geride belirli kurallar dahilinde düzenlenmesi gereken meseleler kalmaktadır.²² Yasalar bu düzenlemeleri sağlayan kuralları temin eder. Kitapta da şöyle kaydedilmiştir:

¹⁷ (故礼之生，为贤人以下至庶民也，非为成圣也) (《荀子》大略)

¹⁸ (偷儒憚事，无廉耻而嗜乎饮食，则可謂恶少者矣；加惕悍而不顺，险贼而不弟焉，则可謂不祥少者矣，虽陷刑戮可也。)(《荀子》修身)

¹⁹ (元恶不待教而诛) (《荀子》王制)

²⁰ (盗贼得变，此不得变也。)(《荀子》非相)

²¹ (圣王起，所以先诛也，然后盗贼次之。)(《荀子》非相)

²² Harris bu konuya modern anlamda bir örnekle açıklık getirmekte; ideal toplumun mümkün kılındığı zamanlarda bile ‘araçların yolun hangi tarafından kullanılacağına’ dair kuralların varlığına ihtiyaç duyulmaya devam ettiğini düşünmektedir (Harris, 2013, s. 98).

Araziden onda bir oranında [ürün alınır], geçitler [ve] pazarlar incelenir ancak ücretlendirilmez, dağlar ormanlar [ve] göllerde avlanma, belirli zamanlarda yasaktır ancak vergi alınmaz. Toprağın durumuna [bakılır] ve [buna göre yürütülecek] politika ayarlanır. Mesafenin uzaklığı hesaplanarak haraç alınır... bunlar hükümdarın yasalarıdır (《Xunzi》 9. Bölüm).²³

Xunzi düşüncesinde yasa kavramının yazılı yasal düzenlemelerin belirlediği ‘kanunlar’ olduğu görülmektedir. Cezalar da bu düzenlemelerin ‘yaptırım’ kısmını oluşturmaktadır. Ritüeller yaşamı düzenleyen yönetmeliklerin kurallarının belirlenmesinde yetersiz kalmaktadır. Ritüellerin ‘yetersiz’ olarak nitelendirilmesine bir açıklama getirmek gerekmektedir. Xunzi düşüncesinde ritüeller kusursuzdur, kusurlu olan insanlardır. Ritüelleri anlamayan, onlara riayette eksik olan ve dolayısıyla toplumda kaosa sebep olan insanlardır. Ritüellerin, kaidelere uyulmadığı durumlarda bir yaptırım gücü temsil etmiyor oluşu, ritüelleri kusurlu yapmamaktadır. Yasaların bu eksikliği tamamlaması ise aslında kusurlu olan insanların eksik yönlerini kontrol altına aldığı ifade etmektedir. Ayrıca ilerleyen sayfalarda görüleceği gibi ritüeller, yasaların temelini oluşturmaktadır. Yasalar ritüellerden bağımsız oluşturulmamıştır. Dolayısıyla Xunzi düşüncesinde iyi yasaların varlığı yine ritüellerin kusursuzluğu ile sağlanmaktadır.

Görüldüğü üzere toplumun yaşamını düzenleyen yönetmelikler gereklidir, toplumda ritüeller ile doğru yola giremeyecek insanlar vardır ve yasalar bu insanların meydana getirebileceği kaosu önlemektedir. Bu kimseler cezalar ile ıslah edilmeli ve topluma zararsız hale getirilmelidir. Kitapta şöyle kaydedilmiştir: “Düzenin prensibi, ritüeller ve ceza [ile], Junzi [ideal yönetici] halkını eğiterek huzura kavuşturur” (《Xunzi》 25. Bölüm)²⁴ Ritüel ve yasaların Xunzi düşüncesinde topluma bakan tarafı ile bir açıklaması olduğu gibi yöneticilere bakan açıklamaları da vardır. Buna göre düşünür için siyasi işlerinde yasalara uyan, hukuki işlerinde adil olan yönetici ülkesine hâkim olabilir.²⁵ Düşünürün bu sözlerinden siyasi ve hukuki meselelerde yasaların varlığını gerekli gördüğü anlaşılmaktadır.

Ceza Düşüncesi

Xunzi felsefesinde ceza ile eğitim yakın ilişkilidir. Düşünüre göre kişileri cezalandırmak da bir eğitim şeklidir. Halk cezalar ile suçun ne olduğunu anlar (Lou, 2018, s. 579). Xunzi cezaların, halka yanlış gösteren, onları yanlış yapmaktan alıkoyan nitelikte olması gerektiğini düşünmüştür. Bu yüzden düşünür insanların öncelikle eğitilmesi gerektiğini belirtmektedir. Li Wenjie (李文杰) ve Fu Shu'e'nın (付淑娥) belirttiği üzere, Xunzi düşüncesinde yönetici ilk önce ‘ritüelleri tüm halka uygulamalıdır’ ve toplumun tüm bireylerine yönetimin ahlak kurallarını yaymalıdır. Doğuştan gelen doğaları kötü olan insanların kötülüğü bırakmaları olabildiğince sağlanarak iyiliğe yönlendirilmelidir (Li; Fu, 2013, s. 124). Xunzi'nin şu notları da bu görüşü desteklemektedir: “Sözleri kötü, konuşması kötü, yeteneği kötü, [sorumluluktan] kaçıp arkasını dönen halka, görev ver ve eğit, zaman ver ve bekle, ödüller ile teşvik et” (《Xunzi》 9. Bölüm)²⁶ Ceza bundan sonra başvurulacak yöntemdir. Xunzi felsefesinde eğitim ve ceza arasındaki denge şu notlardan anlaşılmaktadır:

Eğer [insanları] eğitmez ancak idam edersen, cezaların bol olur ancak kötülük yenilmez; eğer [insanları] eğitir ancak idam etmezsen, [aralarındaki] alçak insanlar cezalandırılmış olmaz; eğer [insanları] idam eder ancak ödüllendirmezsen, o zaman zor işlere tabi olanlar teşvik edilmiş olmaz; eğer idamlar [ve] cezalar doğru örneklerle olmazsa, o zaman maiyetindeki insanlar geleneklerden şüphe eder tehlikeli olurlar ve halk birlik olmaz (《Xunzi》 10. Bölüm).²⁷

Buradan anlaşıldığı üzere eğitmeden cezalandırmak, suçu önlemekte etkili bir yöntem değildir. Kişinin neyin doğru neyin yanlış olduğunun farkına varması cezadan önce eğitim ile sağlanabilir. Eğitim olur da bu kez hiç ceza olmazsa, eğitimden anlamayan insanlar kontrol edilmemiş olur. İnsanları yaptıkları iyi işlerde teşvik etmek, kötü işlerden dolayı cezalandırmak gerekir. Ödül ve ceza ise amacına uygun şekilde seçilmelidir ki insanlar bunlardan ders çıkarmalıdır ve cezalar onları kötülük etmekten caydırmalıdır.²⁸ Xunzi insanları kademeli olarak ödüllerle teşvik ederek, katı olan cezalar ile cezalandırarak, insanların uyarılması gerektiğini düşünmüştür.²⁹ Bu yüzden Xunzi'ye göre yönetici: “ritüeller [ve] Yi'ye³⁰ açıklık getirerek [insanları] dönüştürür, yasalar oluşturarak yönetir, cezaları

²³ (田野什一，关市几而不征，山林泽梁，以时禁发而不税。相地而衰政。理道之远近而致贡。... 是王者之法也。)(《荀子》王制)

²⁴ (治之经，礼与刑，君子以修百姓宁。)(《荀子》成相)

²⁵ (政令法，举措时，听断公，上则能顺天子之命，下则能保百姓，是诸侯之所以取国家也)(《荀子》荣辱)

²⁶ (故奸言，奸说，奸事，奸能，遁逃反侧之民，职而教之，须而待之，勉之以庆赏)(《荀子》王制)

²⁷ (故不教而诛，则刑繁而邪不胜；教而不诛，则奸民不惩；诛而不赏，则勤厉之民不劝；诛赏而不类，则下疑俗险而百姓不一。)(《荀子》富国)

²⁸ (严刑罚以防之)(《荀子》王制)

²⁹ (渐庆赏，严刑罚，以戒其心。)(《荀子》富国)

³⁰ Yi (义) doğruluk, dürüstlük, adalet ve bir eylemin doğru olduğu için eylemesi anlamlarına gelmektedir.

benimsenerek yasaklar” (《Xunzi》23. Bölüm)³¹ Görüldüğü üzere Xunzi düşüncesinde cezaların amacı eğitmek, uyarmak, caydırmak ve yasaklamaktır. Kitapta şöyle kaydedilmiştir: “Genel olarak insanları cezalandırmanın temeli, zorbalığı yasaklamak kötülükten nefret edilmesini sağlamak, dahası onun gelecekte [tekrar işlenmesine karşı] uyarmaktır.” (《Xunzi》18. Bölüm)³²

Xunzi, başarıların ödüllendirilmesinden ve suçun cezalandırılmasından yanadır.³³ İyi kimselere ritüellere göre muamele edilmesi gerektiğini ve cezanın ise sadece bunu hak eden, iyi olmayan insanlar için geçerli olduğunu belirtmiştir. Ancak bu şekilde layık olan ile olmayan, doğru ve yanlış olan ayrılır ve kaos önlenir.³⁴ Ödüller işler cezalar korku verirse layık kişi görülebilir ve yükseltilebilir; layık olmayanlar görülebilir ve uzaklaştırılabilir, yetenekli ve yeteneksiz görülebilir ve ona göre görevlendirilir. Ödüllerin düzgün işlemesi ritüeller uygun olmasına bağlıdır, aksi halde insanlar sadece ödül kazanmak için işlerine riayet edecek, bir kazançları olmadığını gördüklerinde o işi yapmaya meyilemeyecektir (Lou, 2018, s. 299). Ayrıca ceza da ödül de ölçülü olmalıdır.³⁵ Ancak şu da bir gerçektir ki ödül ve cezanın amacına ulaşması bunların ne kadar etkili olduğuna bağlıdır. Xunzi cezaların aşırı olmaması gerektiğini savunmaktadır³⁶ ancak aynı zamanda cezaları korku verenin, otorite kurabileceğini de kabul etmektedir.³⁷ Xunzi düşüncesinde cezaların bir dengesi vardır³⁸ ve yasalar adalete uygun olmalıdır.³⁹ Bu yüzden hak edilen duruma göre cezanın ağırlığı seçilmelidir.

Xunzi döneminde Beş Ceza (五刑) olarak adlandırılan bir cezalandırma sistemi uygulanmaktadır. Bu beş ceza; ‘dövme yapma’ (墨, işlenen suçun yüze yazılması), ‘burun kesme’ (劓), ‘ayak kesme’ (剕), ‘hadım etme’ (宮) ve ‘baş kesme’dir (大辟). Bu sistemde uygulanan cezalar farklı dönemlerde farklı şekillerde uygulanmıştır. Bunlara yeni ceza yöntemleri eklenmişse de temel olarak Beş Ceza sistemi olarak adlandırılmıştır. Xunzi bu cezalar hakkında şunları düşünmektedir:

Dönemin bayağı konuşmacıları şöyle derler: ‘Eski yönetimlerde dövme yapma cezası yoktu, ancak sembol taşıma cezası vardı. Dövme yapma [yerine

sembol taşıma]; [burun kesme yerine] ot şapka giydirme; hadım etme [yerine], kıyafetin diz kısımlarına zarar verme; ayak kesme [yerine], hasır ayakkabı giydirme, idam etme [yerine], yakasız suçlu kıyafeti giydirme [vardı]. Eski yönetimlerde bu böyleydi.’ Hiç de öyle değildir. Düzen olduğunu mu düşünüyorlar? O halde insanlar suç işlememiş, ne dövme yapma cezası, ne de sembol taşıma cezası kullanılmamıştır. Hafif cezaların olduğunu mu düşünüyorlar? Ya da insanlar suç işlemişlerdir, ancak sadece hafif [suçlardır] [ve ona göre] cezalandırılmışlardır, böyle ise bu insan öldüren öldürülmemiş, birine zarar veren cezalandırılmamış demektir (《Xunzi》18. Bölüm).⁴⁰

Xunzi ağır suçların ağır cezalar ile cezalandırılmasını savunmaktadır. Kişilerin hak ettikleri zaman, hak ettikleri ölçüde cezalandırılmaları gerektiğini düşünmüştür. Ona göre cezalar suça uygun olmalıdır. Suçun niteliği ve ağırlığı cezaların belirlenmesinde önemlidir. Kişilerin işlediği hafif bir suç neticesinde ağır bir cezaya çarptırılmasını uygun bulmadığı gibi, ağır bir suç işleyen hafif bir ceza ile kurtulmasını da uygun bulmamaktadır: “ceza suça uygunsuzsa düzen olur, suça uygun değilse kaos çıkar. Bu yüzden düzen varken cezalar [ölçülü olarak] ağırdır, kaos varken cezalar [ölçüsüz olarak] hafiftir” (《Xunzi》18. Bölüm).⁴¹ Düşünür ayrıca şöyle düşünmektedir: “Suç ağırlaşırken cezalar hafiflerse, sıradan insanlar kötünün [ne olduğunu] bilmez, bundan daha büyük kaos yoktur” (《Xunzi》18. Bölüm).⁴²

Cezaların ölçülü olması, haklı ile haksızın ayırt edilmesi, davaların dikkatli görülmesini gerektirir. Davaları dinleyen görevlilerin niyeti adalete göre olmalıdır⁴³ ve görevliler davaları detaylı değerlendirmeli ayrıca tarafsız davranmalıdır.⁴⁴ Düşünür haksız yere cezalandırma ile ilgili şunları belirtmiştir:

Yi olmayan bir davranışta bulunmak, suçsuz bir kimseyi öldürmek, ayrıca yeryüzüne hâkim olmak, Ren (insan sevgisi) sahibi bir kimsenin yapacağı iş değildir... [Ren ilkesi] ile ülkede

³¹ (明礼义以化之, 起法正以治之, 重刑罚以禁之) (《荀子》性恶)

³² (凡刑人之本, 禁暴恶恶, 且惩其未也。)(《荀子》正论)

³³ (无功不赏, 无罪不罚。)(《荀子》王制)

³⁴ (以善至者待之以礼, 以不善至者待之以刑。两者分别, 则贤、不肖不杂, 是非不乱。)(《荀子》王制)

³⁵ Ödüllendirmede yüz verilmez, cezalandırmada gelişigüzel davranılmaz. Ödüllerinde yüz verirken [bu] küçük insanın lehine olur, cezalandırmada gelişigüzel davranırsan [bu] Junzi'nın zararına olur (《Xunzi》14. Bölüm) (赏不欲僭, 刑不欲滥。赏僭则利及小人, 刑滥则害及君子。)(《荀子》致士)

³⁶ (刑罚不过) (《荀子》王制)

³⁷ (刑威者口) (《荀子》议兵)

³⁸ (刑法有等) (《荀子》礼论)

³⁹ (则举义法也) (《荀子》王霸)

⁴⁰ (世俗之为说者曰: “治古无肉刑, 而有象刑: 墨黥; 髡; 艾; 笞; 非; 劓; 剕; 杀; 赭衣而不纯。治古如是。” 是不然。以为治邪? 则人固莫触罪, 非独不用肉刑, 亦不用象刑矣。以为轻刑邪? 人或触罪矣, 而直轻其刑, 然则是杀人者不死, 伤人者不刑也。)(《荀子》正论)

⁴¹ (刑称罪则治, 不称罪则乱。故治则刑重, 乱则刑轻。)(《荀子》正论)

⁴² (罪至重而刑至轻, 庸人不知恶矣, 乱莫大焉。)(《荀子》正论)

⁴³ (则举义志也) (《荀子》王霸)

⁴⁴ Tartışmaları derleyip tarafsızca araştırırsan o zaman halkın şüpheye düşmez (《Xunzi》12. Bölüm) (纂论公察则民不疑) (《荀子》君道)

cezaları yayımlayan kimse, Yi (adil) yasalar oluşturur.” (《Xunzi》 11. Bölüm)⁴⁵

Xunzi'nın döneminde, suç işleyen bir kimsenin idam edilmesi sonrasında akrabalarının kaybettikleri yakınlarının öcünü almasının önlenmesi ve suç işlemeye niyeti olan kişinin kendi suçu sebebiyle ailesinin de katledileceğini bilerek bu düşüncesinden vazgeçmesi için suçlunun ailesinin üç nesle kadar katledilmesi (诛三族) gibi uygulamalar mevcuttur. Xunzi bu uygulamalara ve suçun niteliğinin üzerinde verilen cezalandırmalara karşıdır. Bunları kaotik dönemin uygulamaları olarak görmektedir. ⁴⁶ Xunzi'ya göre birinin suçu bir başkasını etkilememelidir. Örneğin, babası idam edilmişse de oğlu sarayda görevli olabilmelidir. ⁴⁷ Bu anlamda Xunzi'nın ceza anlayışı, küçük suçların bile büyük cezalar ile cezalandırıldığı, ibret olması için masumların öldürüldüğü Shang Yang'ın ceza anlayışından da ayrılmaktadır.⁴⁸

Buradan anlaşıldığı üzere Xunzi'nın ceza ölçüsü, suça uygunluk ve adil olmaktır. Bunun için meseleler hakkında karar verirken oldukça dikkatli olunmalıdır. Düşünür, davaların dinlenmesinin prensibinin; gerçek durumun idrak edilmesi, birkaç kez üzerinden dikkatlice geçilmesi ve daha sonra ödül ve cezaya karar verilmesi olduğunu söylemektedir. ⁴⁹ Xunzi'nın ceza düşüncesi incelendiğinde görülmektedir ki, düşünürün oluşturmak istediği ceza ve ödül uygulamaları aşırıya kaçmamakta, özellikle yaşadığı dönemin kaos ortamı göz önüne alındığında oldukça makul görünmektedir.

Yasanın Ritüel ile ilişkisi

Wang Zhongyuan'ın (汪中元) de belirttiği üzere, yasa sistemi ahlak kurallarının güçlü bir koruyucusudur. Yasalar korunduğu sürece ahlak kuralları etkili olabilir. Ahlak kurallarının bazı gereksinimleri yasalar tarafından kabul görüp özümseğinde, kanun kuralları olarak aktarıldığında, kanunların ülke genelinde uygulanma zorunluluğu sayesinde ahlaki olanın yerine getirilmesini temin eder. Kötü ile mücadele edip iyiyi yücelterek örnek oluşturur ve toplumu iyiyeye teşvik eder (Wang, 2013, s. 155). Bu sebeple yasal düzenlemelerin olmadığı başarılı bir yönetim düşünülemez. Xunzi da yasanın önemini görebilmiş, yönetimde yasanın etkin kullanımı desteklemiştir. Xunzi düşüncesinde düzenin kurulması ve korunmasında ritüeller ve yasalar birlikte işlemektedir ve birbirini tamamlamaktadır. Düşünür

göre ritüeller ve yasa düzenin başlangıcıdır.⁵⁰ Buradan yola çıkan Fu Shu'e, Li Wenjie gibi araştırmacılar Xunzi'nın siyaset ve toplum felsefesini 'Ritüelleri Yücelt Yasayı Benimset' (隆礼重法) sistemi başlığı altında tanımlamaktadır.⁵¹ Bu tanımlama ile birbirinden farklı sorular ortaya çıkmaktadır. Örneğin; Ritüeller için 'yüceltmek' (隆), yasalar için 'benimsetmek' (重) kelimeleri kullanılmış, buna göre hangisinin yönetimde daha etkin bir role sahip olduğu tartışılmıştır. Buna yönelik tartışmalara Yang Rongguo (杨荣国) görüşü örnek verilebilir. Yang Rongguo ritüeller ve yasayı aynı şey olarak görmektedir (Yang, 1973, ss. 345-346). Hui Jixing ise çalışmasında ritüeller ve yasa arasındaki temel farkları ortaya koymuştur. Buna göre ritüeller ve yasanın içerikleri farklıdır, kullanım alanları farklıdır ve kullanım şekli ile etkisi farklıdır. Hui'nin belirttiği üzere ritüellerin içeriği ahlak kurallarıdır, yasanın içeriği yönetim, ekonomi alanı ile ilgili kuralları kapsar. Ritüeller yol gösterir ve öğretilirler, yasalar ise cezalar ve ödüller ile uygulanır, yasaklayıcıdır (Hui, 1996, ss. 175- 176). Dolayısıyla ritüeller ve yasa aynı şey değildir. Ancak Xunzi düşüncesinde ritüellerin 'kurumsal' bir yapı alması ve duygusal geçmişinden koparak 'sistemik kurallar bütünü' olarak nesnelleşmesi ile yasal düzenlemeler arasında benzerlik bulmak da hatalı bir yaklaşım değildir.

Lei Yongqiang (雷永刚) ise her ne kadar Xunzi ritüelleri ve yasaları birlikte kullansa da ona göre ritüellerin yasalardan daha önemli olduğunu düşünmektedir ⁵² (Lei, 2006, s. 62). 《Xunzi》 incelendiğinde karşılaşılan bazı ifadeler örnek alınrsa bu konuya bir yorum getirmek mümkün olacaktır. Kitapta şöyle kaydedilmiştir: “Ritüeller, yasaların büyük bölümleri, örneklerinin ana kayıtlarıdır” (《Xunzi》 1. Bölüm) ⁵³ Yani düşünürü göre yasaların içerikleri ritüellerden gelmektedir. Ayrıca kitabın 'İnsan Doğası Kötüdür' bölümünde yazanlar yasa ve standartların, ritüellerin meydana getirilmesinden sonra oluşturulduğunu göstermektedir: “[Eski bilge hükümdarlar] ritüelleri ve Yi'yi meydana getirmiş, yasaları [ve] standartları kurmuştur” (《Xunzi》 23. Bölüm) Diğer bir ifade şöyledir: “[Bilgeler] bilinçli eylem meydana getirip ritüeller [ve] Yi'yi yaratmıştır. Ritüeller [ve] Yi'yi yaratıp yasa [ve] standartları oluşturmuştur”

⁴⁵ (行一不义, 杀一无罪, 而得天下, 仁者不为也... 所以为布陈于国家刑法者, 则举义法也) (《荀子》王霸)

⁴⁶ (故一人有罪, 而三族皆夷, 德虽如舜, 不免刑均, 是以族论罪也。) (《荀子》君子)

⁴⁷ (故杀其父而臣其子) (《荀子》君子)

⁴⁸ Shang Yang (商鞅) legalist ekol temsilcilerindendir. Shang Yang'ın yasaları için bakınız: (Lewis, 1999: 612)

⁴⁹ (听之经, 明其请, 参伍明谨施赏刑。) (《荀子》成相)

⁵⁰ (礼义者, 治之始也) (《荀子》王制) ve (法者, 治之端也) (《荀子》君道)

⁵¹ Örnek çalışmalar için kaynakçaya bakınız: Wang Zhongyuan 'ın çalışması (Wang, 2013); Li Wenjie ve Fu Shu'e'nin çalışması (Li, Fu, 2013, No.33); Wang Rong'un çalışması (Wang, 2013, No.6)

⁵² Wang Zhongyuan de Lei Yongqiang ile aynı görüştedir. (Wang, 2013: 155)

⁵³ (礼者、法之大分, 类之纲纪也) (《荀子》劝学)

(《Xunzi》 23. Bölüm).⁵⁴ Görüldüğü üzere yasaların oluşturulması ritüeller çerçevesinde gerçekleşmiştir. Düşünür ritüelleri yasanın kaynağı olarak düşünmüştür (Wang, 2013, s. 155). Ayrıca Xunzi bir ülkenin kaderinin ritüellerin elinde olduğunu belirtmektedir:⁵⁵ “Bir ülkede ritüeller yoksa o halde [o ülke] doğru olmaz” (《Xunzi》 11. Bölüm)⁵⁶ Düşünür, ritüeller olmadan bir ülkenin huzur bulamayacağını düşünmektedir.⁵⁷ Düşünüre göre ritüelleri küçümseyen ülkede kargaşa olur:⁵⁸ Anlaşıldığı üzere Xunzi düşüncesinde devletin yönetimi en temelde ritüellere dayanmaktadır.

Xunzi'nın siyaset felsefesinin ‘Ritüelleri Yücelt Yasayı Benimset’ (隆礼重法) başlığı altında tanımlanmasına karşı olan görüşler de vardır. Zhu Xue'en ‘Yasayı Benimset’ ifadesinin 《Xunzi》 içerisinde *Ba*'nın yaptığı iş olduğunu vurgulamaktadır. Kitapta şöyle kaydedilmiştir: “Yönetici, ritüelleri yüceltir layık kişiye saygı gösterirse hükümdar olur, yasayı benimsetir halkını severse *Ba* olur” (《Xunzi》 16. Bölüm)⁵⁹ Bu ifade burada olduğu gibi kitapta üç yerde geçmektedir ve hiçbirinde ‘Ritüelleri Yücelt Yasayı Benimset’ şeklinde bir arada ifade edilmemiştir. Xunzi, *Ba* sistemine ya da *Ba* olan yöneticiye karşı değildir. Loubna El Amine'nin de belirttiği üzere *Ba* erdemli vasıflardan eksik olsa da yöneticiliği kabul edilebilir bir yöneticidir (El Amine, 2015, s. 123). Xunzi düşüncesinde *Ba* yapması gerekenleri yaptığı takdirde iyi bir yönetici statüsüne erişmektedir. Düşünüre göre halkına huzur veren, tarım arazilerini genişleten, devlet kademelerinde görevlendirmek üzere bilgili *Shi*'ları seçebilen, cezalar ile sınırları belirleyen vb. yönetici *Ba* olabilir.⁶⁰ Düşünür şöyle düşünmektedir:

[Ba] güçsüzü korur şiddeti yasaklar, [başkalarının topraklarını] ele geçirmeye niyetlenmezse, o zaman zhu hou'ların beğenisini kazanır. [Zhu hou'lara] dost ve eş davranmayı prensip edinir, zhu hou'lara saygıyla yaklaşırsa, o zaman zhu hou'lar ondan memnun kalır... yeryüzünde bir hükümdar olmadığında *Ba*

hüküm sürer, böylece her zaman galip olur (《Xunzi》 9. Bölüm).⁶¹

Ayrıca kitapta şöyle kaydedilmiştir; “Bilgelere saygı duyan hükümdar, layık kişilere kıymet veren *Ba* olur” (《Xunzi》 24. Bölüm)⁶² Bu sözlerden anlaşıldığı üzere *Ba* tamamen istenmeyen bir yönetici değildir ancak Xunzi düşüncesinde ulaşılması istenen ideal yönetici, gerçek bir hükümdar statüsünde de değildir. Xunzi'ya göre gerçek bir hükümdar olmak için kişiyi hükümdar yapabilecek metotların takip edilmesi gerekir.⁶³ O halde Xunzi'nın ‘yasaları benimsetirsen *Ba*’ olursun deyişini, siyaset felsefesinin temelini koyduğunu düşünmek, metni hatalı yorumlamak olacaktır. Nitekim bu metinde Xunzi sadece ne yapıldığında neye ulaşılacağını bildirmekte, farklı yönetici profillerini tanımlamaktadır. Xunzi ayrıca “[Hükümdarlık] koşullarını sağlayan hükümdar, [*Ba*'lık] koşullarını sağlayan *Ba* olur” diye de kaydedilmiştir (《Xunzi》 9. Bölüm).⁶⁴ Xunzi *Ba*'yı gerçek bir hükümdarın yönetiminde olmadığı zamanlarda olabilecek en iyi yönetici olarak görmektedir. Ancak 《Xunzi》 incelendiğinde fark edilmektedir ki düşünür olması muhtemel bir yönetim şeklinin değil olması gereken bir yönetim şeklinin sistemini oluşturmaktadır. Dolayısıyla ‘Yasayı Benimset’ ifadesi *Ba*'nın yaptığı iş olarak ele alındığında Xunzi'nın siyaset felsefesini tanımlayan bir ifade olmamaktadır.

Li Deyong, Cao Yang gibi araştırmacılar ise ‘Ritüelleri Yücelt Yasayı Benimset’ ifadesini Xunzi ‘Fa Ekolünün yasalarını benimsetmiştir’ görüşleri ile ele almaktadır.⁶⁵ Ancak düşünürün görüşleri, hafif suçlar karşısında bile ağır cezaları uygun gören Fa Ekolünün genel yasa anlayışını temsil etmekte midir? Üstelik Fa Ekolünün (legalist ekol) önemli temsilcileri olarak kabul edilen Shang Yang (商鞅) ve Shen Dao (慎到) gibi isimlerin 《Xunzi》 içerisinde eleştirildiği de görülmektedir. Xunzi, dönemin bayağı konuşmacılarının Shang Yang gibi kimseleri askeri alanda başarılı bulduklarından bahsetmiş, halbuki Shang Yang gibi kimselerin kullandıkları yöntemleri entrikacı olarak betimlemiştir.⁶⁶

⁵⁴ (伪起而生礼义。礼义生而制法度。)(《荀子》性恶)

⁵⁵ (国之命在礼。)(《荀子》天论)

⁵⁶ (国无礼则不正)(《荀子》王霸)

⁵⁷ (国家无礼则不宁。)(《荀子》天论)

⁵⁸ “Ritüeller, devlet işlerinin çekici gücüdür. Devlet işleri ritüellere göre olmazsa, devlet işleri yürümez.” (《Xunzi》 27. Bölüm) (礼者，政之輓也。为政不以礼，政不行矣。)(《荀子》大略) ve (简礼、贱义者其国乱。)(《荀子》议兵)

⁵⁹ (君人者，隆礼尊贤而王，重法爱民而霸)(《荀子》国国)

⁶⁰ (殷之日，安以静兵息民，慈爱百姓，辟田野，实仓廩，便备用，安谨募选阅材伎之士，然后渐赏庆以先之，严刑罚以防之，择士之知事者，使相率贯也，是以厌然畜积修饰，而物用之足也... 安以其国为是者霸。)(《荀子》王制)

⁶¹ (卫弱禁暴，而无兼并之心，则诸侯亲之矣。修友敌之道，以敬接诸侯，则诸侯说之矣。... 天下无王霸主，则常胜矣。)(《荀子》王制)

⁶² (尊圣者王，贵贤者霸)(《荀子》君子)

⁶³ (故道王者之法，与王者之人为之，则亦王)(《荀子》王霸) Kitabın tamamı değerlendirildiğinde bu metotların temelinde ritüellere dayandığı görülmektedir.

⁶⁴ (具具而王，具具而霸)(《荀子》王制)

⁶⁵ Bu görüşlere örnek olarak kaynakçaya bakınız: Wang Zhongyuan'ın çalışması (Wang, 2013) ve Cao Yang'ın çalışması (Cao, 2016). Cao Yang ayrıca, hem düşünürün yasa anlayışını Fa ekolünden farklı görmekte hem de ‘ritüelleri yücelt yasayı benimset’ tanımlamasını Fa Ekolünün yasa düşüncesini Ru ekolünün ritüeller düşüncesi ile birleştirilmiş hali olarak ele almaktadır (Cao, 2016, s. 142). Li Deyong da Xunzi'nın Ru Ekolünün ritüeller ve Yi düşüncesini temel aldığını ve aynı zamanda Fa Ekolünün de yasa düşüncesine sahip olduğunu söylemektedir (Li, 1961, s. 95).

⁶⁶ (故齐之田单，楚之庄蹻，秦之卫鞅，燕之缪蚘，是皆世俗所谓善用兵者也，是其巧拙口弱则未有以相君也，若其道一也，未及和齐也；掎契司诈，权谋倾覆，未免盗兵也。)(《荀子》议兵) Metin içerisinde Shang Yang'ın adı Wei Yang (卫鞅) olarak geçmektedir.

Kitapta Shang Yang'ın yasa anlayışına yönelik direkt bir eleştiri bulunmamaktadır. Ancak Xunzi'nin hak ve ölçü gözeten ceza anlayışı ile Shang Yang'ın aşırıya kaçan ağır ceza anlayışı örtüşmemektedir. Shang Yang hafif bir suçun bile ağır şekilde cezalandırılmasını uygun bulmaktadır (Zhou, 2000, s. 117). Xunzi '12 Düşünür Karşı' (非十二子) bölümü içerisinde de Shen Dao'ı iyi yasaları destekleyip aslında yasadışı olmasıyla ve sözlerinin içinin boş olmasıyla eleştirmektedir.⁶⁷ Xunzi'dan önce yaşamış ve Xunzi'nin çağdaşı olan düşünürlerin felsefelerinin belirli ekoller altında toplanması ilk olarak Han Hanedanlığı döneminde tarihçi Sima Tan tarafından gerçekleştirilmiştir.⁶⁸ Buna göre Fa Ekolü temsilcilerinin hem fikir oldukları yönetim biçimi yasalara dayanan (法治) yönetim biçimidir. Xunzi devlet ve toplum yönetiminde yasaların önemli bir işlevi olduğu konusunda ekolün temsilcileri ile hemfikirdir ancak hem yasanın uygulanış biçimleri konusunda fikir ayrılıkları olduğu görülmektedir hem de düşünür için ritüeller yönetimin temelidir.

«Xunzi» içerisinde farklı bölümlerde, yönetim anlayışını yasacı düşünürlerin düzenlemelerine ve yasalara dayandıran, ritüellere ve Ru doktrinlerine önem vermeyen Qin devletinin politikaları pek çok kez eleştirilmiştir. Qin devleti o dönemde güçlü bir devlet konumunda olsa da Xunzi, Qin devletinin uyguladığı politikalar neticesinde korku içinde olduğunu belirtmiş ve en nihayetinde yıkılacağını da ön görmüştür («Xunzi» 15. Bölüm) («Xunzi» 16. Bölüm). Xunzi döneminde ağır ceza yasaları ile ön plana çıkan, Shang Yang'ın reformlarını takip eden Qin Devletinin politikası hakkında Xunzi ve öğrencisi Li Si arasında geçen konuşmada Xunzi, Qin Devletinin her ne kadar başarılı olsa da yaşattığı terör ve şiddet sebebiyle yok olacağını belirtmekte, Ren sahibi olmanın ve Yi'nin önemini vurgulamaktadır (Lou, 2018, s. 295). Xunzi'ya göre insanlara zarar veren onların nefretini kazanır ve zor kullanan zayıflar.⁶⁹

Xu Fuguan da çalışmasında Xunzi ile Fa ekolü arasındaki üç farklı önemli görüş ayrılığına dikkat çekmektedir. Buna göre ilk olarak Fa Ekolü, tarihten gelen geleneklere karşıdır; Fa Ekolü siyasetin temeline yasaları koyar; Fa Ekolü yöneticinin vasıflarına teknik (术) ve güç (势) unsurlarını koyar (Xu, 2009, ss. 94-95). Bu

görüşler Xunzi düşüncesini temsil etmemektedir.⁷⁰ Bu yüzden Xunzi'nin Fa Ekolünün doktrinlerini her yönüyle desteklediği düşünülemez. O halde düşünürün yönetimde yasanın işlevi ile ilgili olan görüşlerinde Fa Ekolünden etkilendiğini söylemek yanlış olmayacaksa da 'yasayı benimset' ifadesinin Fa Ekolünün doktrinleri ile bir ve aynı görmek, düşünürün yasa görüşlerini Fa Ekolü çerçevesine dahil etmek doğru değildir. Sato da benzer görüşte olup, Xunzi söz konusu olduğunda Fa Ekolünün yasa tekniklerini, etik davranışlarla aynı cümle içerisinde kullanmanın doğru olmadığını düşünmektedir (Sato, 2017, ss. 323-324). Dongfang Shuo Xunzi'nin yasa anlayışının Fa Ekolünden farklı olduğunu belirtmekte ancak yasaya dayalı yönetim, ceza ve ödüllerin uygulanması düşüncesinin Ru ekolünde de var olduğunu belirtmektedir. Böylelikle Xunzi'yi yine Ru Ekolü düşüncesi çerçevesinde ele almaktadır (Dongfang, 2017, ss. 280- 283). Ancak Xunzi'nin ne ritüellere dayanan yönetimi Ru Ekolü ile tamamen aynıdır ne de yasaya dayanan yönetim düşüncesi Fa Ekolü ile tamamen aynıdır (Song, 2016, s. 66). Düşünür ritüeller ve yasayı kendi düşünce tarzında bir araya getirmiştir.

Düşünürün felsefesini 'Ritüelleri Yücelt Yasaları Düzenle' (隆礼至法)⁷¹ ifadesi ile tanımlayan görüşler de vardır.⁷² Zhu Xue'en, insanların Xunzi'nin siyaset düşüncesini 'ritüelleri yücelt' 'yasayı benimset' sözleri ile genellemeye alışmış olduklarını düşünmektedir. Öyle ki bu ikisi arasındaki ilişki eşit varsayılmaktadır. Ona göre «Xunzi» kitabında böyle bir birleşim söz konusu değildir. Dahası 'yasayı benimset' sözünün *Ba*'ya ithaf edildiği bellidir. *Ba*'nın yerinin ise 'ritüelleri yüceltip layık kişiye saygı duyan' hükümdardan aşağı olduğu açıktır. Zhu Xue'en Xunzi'nin asıl düşüncesinin 'ritüelleri yücelt yasaları düzenle' olması gerektiğini düşünmektedir (Zhu, 2009, s. 18). «Xunzi» içerisinde 'ritüelleri yücelt yasaları düzenle' ifadesi tek bir yerde geçmektedir ve ifadede olduğu gibi birleşiktir:

ritüelleri yücelt yasaları düzenle o zaman ülkende istikrar olur, layık kişiye itibar et yetenekli olanı istihdam et o zaman halkın yönünü bilir, teorileri derle aleni şekilde incele o zaman halkın şüphe etmez, gayretli olanı ödüllendir işten kaçanı cezalandır o zaman halkın savsaklamaz, davaları ayrıntılı olarak

⁶⁷ (尚法而无法) (《荀子》非十二子)

⁶⁸ Bu konuya şu bilgileri de eklemek gerekir: «Xunzi» da Ru'lar olarak tanımlanan kişiler olduğu görülmektedir, dahası kitapta "Ru Öğretisi" başlıklı bir bölüm bulunmaktadır (Lou, 2018, s. 109). Ayrıca, düşünür Mozi'yi takip eden kişiler için de Mo'lar diye çevirebileceğimiz "墨者" ifadesi kullanılmıştır (Lou, 2018, s. 377). Aynı ifade Mengzi kitabında da karşımıza çıkmaktadır (MZ, 3. Bölüm, 1. Kısım). Buradan anlaşılan şudur: Sima Tan'ın sınıflandırmasından önce Mo ve Ru doktrinlerini benimseyen kişiler vardır ve bunlar takip ettikleri düşünürün adı ile tanımlanmışlardır.

⁶⁹ (伤人之民甚，则人之民必恶我甚矣。人之民恶我甚，则日欲与我斗。... 口者之所以反弱也。)(《荀子》王制)

⁷⁰ Xunzi düşüncesi ile Fa Ekolü arasındaki farklılıklar hakkında daha fazla bilgi için bakınız: (Wei, 1992, 6. Bölüm)

⁷¹ 'zhi fā' (至法) ifadesindeki zhi (至) kelimesi 'bir şeyi daha iyi hale getirmek' anlamındadır. Liao Mingchun bu ifadeyi 'yasal düzenlemeleri biraz daha üst seviyeye çıkarmak' olarak ele almaktadır (Liao, 2015, s. 16).

⁷² Düşünürün ritüeller ve yasa düşüncesini 'Ritüelleri Yücelt Yasaları Düzenle' (隆礼至法) ifadesi ile tanımlayan çalışmalar için kaynakçaya bakınız: Chen Yanqing'in (陈延庆) çalışması (Chen, 2000); Ma Xiaohong'un (马小红) çalışması (Ma, 2017); Hong Lei (洪磊) ve Li Xiufen'in (李秀芬) çalışması (Hong; Li, 2001); Cai Zi'e'nin çalışması (Cai, 2009)

dinle tarafsızca kavra o zaman yeryüzü [yüzünü sana] döner (《Xunzi》 12. Bölüm).⁷³

Görüldüğü üzere bu ifadede ‘ritüelleri yüceltmek ve yasaları düzenlemek’ toplumda düzen kurmak, insanların desteğini ve beğenisini kazanmaktır. Bunlar, Xunzi düşüncesinin nihai amacını ifade etmektedir. Xunzi için cezaların bir dengesi vardır. Düşünürün ceza anlayışında görüldüğü üzere suçun ağırlığına göre cezalar belirlenmelidir. Suç işlememiş olan cezalandırılmamalıdır. Ayrıca Xunzi ritüellere uygun olmayan yasalara da karşıdır (Harris, 2016, s. 99). Düşünüre göre ritüellere karşı olmak demek, yasadışı olmak demektir.⁷⁴ Bu sebeple Xunzi’nın ritüeller çerçevesinde yasaların düzenlenmesi (至法) düşüncesini savunduğu açıktır.

Sonuç

Xunzi düşüncesinde ritüeller ile yasa arasındaki ilişki açıktır: Yasalar, devletin yönetimi ve toplumda düzenin sağlanmasında ritüellerin eksik kaldığı noktaları tamamlar. İki kanon arasında bir hiyerarşi belirlemek gerekirse, Xunzi düşüncesinde düzenin kurulması ve korunmasında ritüeller ve Yi’nin temel olduğu açıktır. Çünkü bir toplumun yasal düzenlemeleri de o toplumun geleneklerinden ve ahlak anlayışından bağımsız değildir. Xunzi ‘Tezlerin Düzeltilmesi’ (正论) bölümünde, katilin öldürülmesi ve birini yaralayanın cezalandırılması gibi ceza uygulamalarının Yüz Hükümdar zamanından beri aynı olduğunu ancak bunların nereden geldiğini bilen olmadığını belirtmektedir. Burada görüldüğü üzere ceza uygulamaları yine toplumun geçmişine ve kültürüne dayanmaktadır.

Xunzi, ritüelleri yasanın temeli olarak görmüştür. Ayrıca ritüeller olmadan insanların sadece cezalar ile kontrol edilemeyeceğini, cezalar çok olsa da böyle bir yönetimin başarılı olmayacağını düşünmektedir. Ritüeller gibi ahlak ve gelenekler temelli ve toplumun eğitilmesine dayanan bir sistemin, kati ve yazılı yasalar karşısında daha güçsüz kalacağı düşünülebilir. Ancak günümüz toplumunda dâhi ahlak, edep adap kuralları ve eğitimin toplumsal yaşamın düzenlenmesinde ne denli önemli olduğu açıkça görülmektedir.

Bir toplumun sadece kati yasalara dayanarak yönetilmesi, teknik olarak mümkün değildir. Toplumun olduğu yerde iyi-kötü normların, ahlak ve etik algısının ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bu algıların toplumun büyük çoğunluğunun zihninde aynı değere sahip olması, toplumun bireyleri arasında birlik oluşmasına ve insanların bir arada düzen içerisinde yaşamasına olanak sağlar. Ritüeller ise bu algıların ifadesidir ve nesilden nesle aktarılarak geçmiş ve günümüz arasında bağ kurarlar. Yasaların ise böyle bir işlevi yoktur. Yasalar toplumun bireyleri arasında birlik kurmazlar. Sadece kati

yasalara dayanarak toplumsal algıların düzenlenmesi mümkün değildir. Bu algıların düzeni ve devamlılığının temeli geleneklere dayalı ‘eğitimidir’. Xunzi düşüncesinde ülke yönetimi eğitim düşüncesinden ayrı değildir. Yasaların buradaki işlevi, toplumun gönüllü katılımına bağlı eğitimi zorunlu hale getirmek, toplumsal değerlerin ihlalini önlemek ve gerekli durumlarda yaptırım uygulamak olabilir.

Sadece ritüellere dayanan bir yönetim söz konusu olduğunda da toplumsal çatışmanın yaşanması kaçınılmazdır. İnsanların gönüllü itaatine bağlı bir sistemde buna karşı çıkanlar mutlaka ortaya çıkacaktır ve bu durum sadece yasalar ile kontrol altına alınabilir. Ancak sadece yasalara dayanan bir sistem de toplumsal uyumu sağlamaya yeterli değildir. Örneğin cimri olmak yasak değildir, cömert olmak ise bir erdemdir. Kimse cimri olduğu için cezalandırılmaz ya da cömert olmaya zorlanamaz. İnsan ilişkilerinde sevgi, birlik ve uyum sağlayacak davranışlar yasalar ile belirlenemez. Değişen zamana uyum ise toplumların gelenek ve göreneklerine körü körüne bağlı olup olmamaları ile ilgilidir. Yeni bir durumla karşılaşıldığında toplumsal iyi-kötü normların ortaya çıkışı yasalardan daha hızlı gerçekleşebilmektedir. Bu sebeple toplumsal geleneklerin ve ahlak anlayışının değişen zamana uyum sağlamasının yasalara oranla daha yavaş gerçekleşeceği kesin değildir. Bugün hala Çin toplumunda anne ve babaya gösterilen saygı bundan yüzyıllar önce ritüeller ile oluşturulan saygının devamıdır, ayrıca değişen zamana da uyum sağlamış haldedir.

Xunzi’nın yasa anlayışı toplumsal değerleri korumaya yöneliktir. Yasa, ritüelleri öncül alır, ritüellerin de temeli ahlaktır. Bu yüzden Xunzi’nın yasa düşüncesi açıklanırken ‘Xunzi’ya göre yasalar katıyetle benimsetilmelidir’ demek yanlış değilse de ‘yasaları benimset’ ifadesinin Fa Ekolü doktrini ya da Ba’nın işi olarak ele alınması doğru değildir. Bu ifade, yasaların ve cezaların haksız yerde aşırı ölçüde uygulanması ya da sadece yasal düzenlemeler ve cezalara dayanan bir yönetim biçiminin benimsenmesi anlamında kullanılmamalıdır. Düşünürün yasa anlayışının Fa ekolünden farklı olduğunu belirten pek çok araştırmacı yine düşünürün siyaset felsefesini tanımlarken Xunzi’nın Fa Ekolünün yasalarını aldığını ileri sürmektedir. İfade yasaların ‘gerektiği yerde gerektiği ölçüde uygulanması’ anlamında ele alındığında ve ‘takip edilecek yasaların bilge hükümdarların yasaları’ olduğu vurgulandığında ortada bir sorun kalmamaktadır. Çünkü Xunzi gerektiği yerde gerektiği ölçüde yasaların katıyetle uygulanmasını savunmuştur.

Düşünür, Fa Ekolü düşünürü Shen Dao’ın “Yasalar iyi olmasa da, yine de hiç olmamasından iyidir” (SZ, 1. Bölüm) düşüncesini desteklemektedir. Bilge hükümdarların güzel yasalarının takip edilmesi

⁷³ (隆礼至法则国有常，尚贤使能则民知方，纂论公察则民不疑，赏罚偷则民不怠，兼听齐明则天下归之。) (《荀子》君道)

⁷⁴ (非礼，是无法也) (《荀子》修身)

gerektiğini vurgulamaktadır. Burada ortaya çıkan asıl sorun Xunzi'nın düşünce sisteminin belirli söz kalıpları sınırları içerisine sokulmasıdır. Düşünürün kendisi devlet yönetimi sisteminde böyle bir sınırlamaya gitmemektedir. « Xunzi » incelendiğinde fark edilmektedir ki bir ülkenin iyi yönetilmesi bir ya da iki koşula bağlanmamaktadır. Farklı koşullar bir araya geldiğinde ülkede beka sağlanmaktadır. Bu koşullar arasında geleneklerin güzel, yasaların düzenli olması; devlet görevlilerinin layık kişiler olması vb. etmenler sayılabilir. Bu koşulların sağlanması ritüeller ve iyi yasalarla gerçekleşmektedir. Araştırmacıların bir düşünürün felsefe sistemini genel hatları ile kısaca ifade etme alışkanlıkları makul görülebilir ancak buna bağlı kalarak sonu gelmez tartışmalara girmek anlamsızdır.

Kaynakça

- Cai, Z. (2009). Xunzi 'longli zhifa' de fushi meixue sixiang. *Handan Xueyuan Xuebao*, 19, 20-25.
- Cao, Y. (2016). Xunzi fa zhexue sixiang jiqi dangdai jiazhi chu tan. *Guangxi Shifan Xueyuan Bao (Zhexue Shehui Kexue Ban)*, Vol.37, 2, 137-147.
- Chan, W. (1969). *A source book in chinese philosophy*. Princeton University Press, First Princeton Paperback Edition.
- Chen, R. (2010). Cong Xunzi dui Kongzi 'li' de jicheng yu fazhan kan Xunzi de li fa jian zhi de tianxia zhili linian. *Yichun Xueyuan Xuebao*, 32, 88-92.
- Chen, Y. (2000). Lun Xunzi 'longli zhifa' de lifa guan jiqi xianshi yiyi. *Shandong Keji Daxue Xuebao (Shehui Kexue Ban)*, 2, 16-18.
- Chen, T. (2006). *Gudai Hanyu Changyongci Cidian*. Beijing: Yuwen Chubanshe.
- Dongfang, S. (2015). Wu junzi ze tiandi buli- Xunzi sixiang zhong zuowei zhengzhi zhi lixiang renga de junzi. *Handan Xueyuan Bao*, 4, 36-49.
- Dongfang, S. (2017). *Helixing zhi xunqiu: Xunzi sixiang yanjiu lunji*. Shanghai: Shanghai Renmin Chubanshe.
- El Amine, L. (2015), *Classical Confucian political thought a new interpretation*. USA: Princeton University.
- Goldin, P. (2007). Xunzi and early Han philosophy. *Harvard Journal of Asiatic Studies*, V. 67, 1, 135-166.
- Harris, E. (2013). The role of virtue in Xunzi's political philosophy. *Dao*, 12, 93-110.
- Harris, E. (2016). Xunzi's political philosophy. *Dao companion to the philosophy of Xunzi*. ss. 95-138. Springer, 1st edition.
- Hong, L., Li, X. (2001). Shixi Xunzi guanyu ren zai 'longli zhifa' zhong zuoyong zhi sixiang. *Linyi Shifan Xueyuan Xuebao*, 25, 50-51.
- Hu, S. (2013). *Zhongguo zhexue shi dagang*. Beijing: Beijing Shifan Daxue Chubanshe.
- Hsu, C. (1999). The spring and autumn period. *The Cambridge history of ancient China: from the origins of civilization to 221 B.C.* ss. 545- 586. Cambridge University Press.
- Hui, J. (1996). *Xunzi yu Zhongguo wenhua*. Beijing: Guizhou Renmin Chubanshe.
- Knoblock, J. (1990). *Xunzi a translation and study of the complete works Vol II*. Stanford University Press.
- Lei, Y. (2006). Lun Xunzi dui Kongzi lixue de fazhan. *Shenyang Daxue Xuebao*, 18.6, 61- 63.
- Li, D. (1961). *Xunzi: gongyuanqian san shiji Zhongguo weiwuzhuji zhexuejia*. Shanghai: Shanghai Chubanshe.
- Li, W., Fu, S. (2013). Tanta Xunzi 'li ben xing yong' dui dangshi falü de yingxiang. *Lantai Shijie*, 33, 123-124.
- Liao, M. (2015). Xunzi fazhi sixiang yanjiu. *Kongzi Yanjiu*, 4, 16- 18.
- Lou, N. (2018). *Xunzi xinzhü*. Beijing: Zhonghua Shuju.
- Ma, X. (2017). Lun Zhongguo gudai shehui de 'longli zhifa'. *Renwen Huicui*, 4, 79-105.
- Mengzi. (2006-2022). *Mengzi*. Erişim Tarihi: 04.11.2020, <https://ctext.org/mengzi/ens>
- Sato, M. (2017). *Canyu tian di zhi zhi: Xunzi lizhi zhengzhi sixiang de qiyuan yu gouzao*. Taipei: Taida Chuban Zhongxin Chuban.
- Shang Shu. (2006-2022). *Shang Shu*. Erişim Tarihi: 09.11.2020, <https://ctext.org/shang-shu/ens>
- Shenzi. (2006- 2022). *Shenzi*. Erişim Tarihi: 07.08.2020, <https://ctext.org/shenzi/ens>
- Song, H. (2016). Lun Xunzi 'longli zhongfa' de zhengzhi zhexue. *Handan Xueyuan Xuebao*, Vol.26, 4, 64-69.
- Wang, G. (1961). *Guan tang ji lin (shang ce)*. Beijing: Zhonghua Shuju Chuban.
- Wang, R. (2013). «Xunzi» li fa bingju de shehui Kongzhi sixiang kuitan. *Yuwen Jianshe*, 6, 62-63.
- Wang, Z. (2013). Cong Xunzi 'longli zhongfa' falü sixiangtixi tan goujian hexie shehui zhi yao. *Fazhi Bolan*, 155.
- Wei, Z. (1992). *Xunzi yu gudai zhexue*. Beijing: Taiwan Shangwu Yinshuguan.

- Wu, L. (1990). *Fu Shan Xunzi Huainanzi pingzhu shougao*. Shanghai: Shanghai Guji Chubanshe.
- Xu, F. (2009). *Xueshu yu zhengzhi zhi jian*. Shanghai: Huadong Shifan Daxue Chubanshe.
- Xu, S. (2016). *Shuo wen jie zi*. Zhejiang: Zhejiang Guji Chubanshe.
- Xunzi. (2006-2022). *Xunzi*. Erişim Tarihi: 04.11. 2020, <https://ctext.org/xunzi/ens>
- Yang, R. (1973). *Zhongguo gudai sixiang shi*. Beijing: Renmin Chubanshe.
- Zhou, C. (2000). *Fa: gongzheng yu wushi*. Guangdong Renmin Chubanshe.
- Zhu, X. (2009). Longli zhifa haishi longli zhongfa – Xunzi zhengzhi zhaxue guang tantao. *Shehui Kexue Jia*, 3, 18- 21.